

BARQAROR RIVOJLANISHDA INSON KAPITALINING AHAMIYATI

Nazarova Gulhayo Ikrom qizi

TDIU da bosh mutaxassis

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10102251>

Inson kapitali - bu inson va umuman jamiyatning turli ehtiyojlarini qondirish uchun ishlatiladigan bilim, ko'nikma va malakalar yo'g'indisidir. Bu atama birinchi marta 1958 yilda amerikalik iqtisodchi Jeykob Minser tomonidan qo'llanilgan, so'ngra 1961 yilda Teodor Shults va 1964 yildan boshlab Gari Bekker inson kapitaliga investitsiyalar samaradorligini asoslab, ushbu g'oyalarni inson xatti-harakatlariga iqtisodiy yondashuvni shakllantirgan holda ishlab chiqdilar.

Masalan, G.Bekker fikricha, "inson kapitali" - bu tug'ma qobiliyatlar va olingan bilim, ko'nikma va motivatsiyalar to'plami bo'lib, ulardan (korxonada yoki jamiyatning shaxsi darajasida) to'g'ri foydalanish natijasida daromadni oshirishga erishiladi [3]. "Inson kapitali" har bir aniq shaxs tomonidan shakllantiriladi va u tirik inson shaxsiyatidan ajralmasdir.

Ko'rinib turibdiki, dastlab, inson kapitali deganda, faqat insonga va uning mehnat qobiliyatiga xos bo'lgan - ta'lim va kasbiy mahoratni oshiradigan sarmoyalar yig'indisi tushunilgan. Hozirgi davrga kelib esa, inson kapitali tushunchasiga e'tibor yanada kuchaydi va ushbu kontseptsiyani rivojlantirishga jiddiy urg'u berilmoqda. Inson kapitali barcha faoliyat turlarida mehnat sifati va unumdorligini oshirishga yordam beradi. Bilimli va tajribali mutaxassislar mehnat unumdorligi va samaradorligini belgilaydi. Mehnat samaradorligida esa bilim, sifatli mehnat, mutaxassislarning malakasi, tajribasi hal qiluvchi o'rin tutadi. Barroning ta'kidlashicha [2], odamlarning bilim, ko'nikma va qobiliyatlarini ifodalovchi inson kapitali iqtisodiy o'sishning muhim omili hisoblanadi. U inson kapitali darajasi yuqori bo'lgan mamlakatlarda aholi jon boshiga to'g'ri keladigan daromadlar va iqtisodiy o'sish sur'atlari yuqori bo'lishini ko'rsatadigan empirik dalillar keltiradi. Shu bilan birga, u inson kapitali va iqtisodiy o'sish o'rtasidagi munosabatlar murakkab va ko'p qirrali ekanligini, inson kapitalining o'sishga ta'sir qilish mexanizmlari to'liq tushunilmaganligini ham tan oladi. Umuman olganda, Barro inson kapitali iqtisodiy o'sishning muhim hal qiluvchi omili, degan xulosaga keladi, ammo uning o'sishga ta'sir qilish mexanizmlari va inson kapitaliga sarmoya kiritishning eng samarali usullari haqida hali ko'p narsalarni o'rganish kerak. Uning fikricha, kelajakdagi tadqiqotlar inson kapitali samaradorligini oshirishga, uning o'sishga ta'sir ko'rsatadigan kanallarini tushunishga va inson kapitali rivojlanishini rag'batlantirish siyosatlarining optimal aralashmasini o'rganishga qaratilgan[1].

Ta'lim, o'qitish va malaka oshirish dasturlariga investitsiyalar inson kapitalini shakllantirishga yordam beradi, bu esa resurslarni yanada samaraliroq taqsimlashga, yaxshi qarorlar qabul qilishga va samaradorlikni oshirishga olib keladi. Bu nafaqat shaxslarga o'z martabalarida muvaffaqiyatga erishish uchun zarur bilim va ko'nikmalarni berish orqali, balki samaradorlikni oshirish, innovatsiyalarni rag'batlantirish va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish orqali butun iqtisodiyotga foyda keltiradi. Inson kapitalini rivojlantirish, shuningdek, odamlarga yuqori maoshli ishlarga kirish uchun zarur bo'lgan ko'nikma va bilimlarni berish orqali qashshoqlik va daromadlar tengsizligini kamaytirishga yordam beradi. Demak, mamlakatdagi inson kapitali darajasi milliy iqtisodiyotga bevosita ta'sir qiladi. Inson kapitali darajasi yuqori bo'lgan mamlakatlarda yuqori iqtisodiy o'sish, kambag'allik darajasi va ko'proq diversifikatsiyalangan iqtisodiyot mavjud. Bundan tashqari, ta'lim va kadrlar tayyorlashga sarmoya kiritish

innovatsiyalarga olib kelishi mumkin, bu esa xorijiy investitsiyalarni jalb qilishi va iqtisodiy o'sishni tezlashtirishi mumkin. Ta'limga investitsiyalar mamlakatni xorijiy investorlar uchun bir necha jihatdan jozibador qilishi mumkin:

1. Malakali ishchi kuchi: Ta'lim xorijiy investorlar uchun jozibador bo'lgan malakali va bilimli ishchi kuchini yaratishi mumkin. Yuqori ma'lumotli va malakali ishchi kuchiga ega bo'lgan mamlakat texnologiya, tadqiqot va ishlanmalar kabi sohalarga sarmoya kiritmoqchi bo'lgan kompaniyalarga raqobatdosh ustunlikni taklif qilishi mumkin.
2. Innovatsiya va tadqiqot - ta'limga sarmoya kiritish ko'proq tadqiqot va innovatsiyalarga olib kelishi mumkin. Bu innovatsion g'oyalar va yechimlar izlayotgan xorijiy investorlarni jalb qila oladigan yangi mahsulotlar, xizmatlar va texnologiyalarni yaratishi mumkin.
3. Barqaror iqtisodiy muhit – ta'limga sarmoya kiritgan davlat xorijiy investorlar uchun jozibador barqaror iqtisodiy muhitni yaratishi mumkin. Bu infratuzilma, ishlab chiqarish va xizmatlar kabi sohalarga investitsiyalarni jalb qilishga yordam beradi.
4. Siyosiy barqarorlik – ta'limga sarmoya kiritish ham siyosiy barqarorlikka olib kelishi mumkin, chunki o'qimishli aholi demokratik jarayonni tushunish va unda ishtirok etish ehtimoli ko'proq. Bu xorijiy sarmoyadorlar uchun jozibador barqaror siyosiy muhitni yaratishi mumkin.

Shuningdek jahon tajribasiga muvofiq: "Yashil iqtisodiyotga o'tishda inson kapitalining roli" nomli global mamlakat hisobotida barqaror va yashil iqtisodiyotga erishish uchun inson kapitaliga sarmoya kiritish muhimligi ta'kidlangan. Unda kam uglerodli va resurslardan tejamkor iqtisodiyotga o'tish texnologiya, siyosat va biznes amaliyotidagi o'zgarishlarga moslasha oladigan malakali va bilimli ishchi kuchini talab qilishini ta'kidlaydi. Hisobot, shuningdek, shaxslar va jamoalarga barqaror rivojlanish bilan bog'liq ko'nikma va bilimlarni egallash imkonini beruvchi ta'lim va o'quv dasturlarini ilgari surish zarurligini ta'kidlaydi. Hukumatlar, xususi sektor ish beruvchilari va fuqarolik jamiyati tashkilotlariga bunday dasturlarni ishlab chiqish va amalga oshirish uchun birgalikda ishlash tavsiya etiladi. Bundan tashqari, hisobotda yashil iqtisodiyotga o'tishda gender tengligi va ijtimoiy inklyuziya muhimligi ta'kidlangan.

Unda ta'kidlanishicha, ayollar va marginal guruhlar ta'lim va o'qitish dasturlariga kiritilishi kerak, chunki ular tarixan bu imkoniyatlardan mahrum bo'lgan. Xulosa qilib aytganda, hisobot barqaror va yashil iqtisodiyotni yaratishda inson kapitalining muhim rolini ta'kidlaydi. U barqaror rivojlanish va inklyuziyani rag'batlantiradigan ta'lim va o'qitish dasturlariga sarmoya kiritish uchun birgalikdagi sa'y-harakatlarni talab qiladi [2]. Umuman olganda, inson kapitalining shakllanishi milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishining muhim omilidir. Fuqarolarimizning ta'lim va malakasiga sarmoya kiritib, biz hamma uchun manfaatli bo'lgan yanada raqobatbardosh, innovatsion va barqaror iqtisodiyotni yaratishimiz mumkin. Ta'lim va o'qitish inson kapitalini rivojlantirishning muhim tarkibiy qismidir, chunki ular odamlarga ishchi kuchining samarali a'zosi bo'lishlari uchun zarur ko'nikma va bilimlarni beradi. Ma'lumotli va malakali ishchi kuchiga ega bo'lgan tarmoqlar ishlab chiqarish va samaradorlikni oshirishi mumkin, bu esa iqtisodiy o'sishga olib keladi.

Shunday qilib, inson kapitali yashil iqtisodiyotni rivojlantirishda asosiy rol o'ynashini hisobga olsak, ta'lim, kadrlar tayyorlash, tadqiqot va ishlanmalarga investitsiyalar yashil iqtisodiyotda innovatsiyalar va taraqqiyotni ta'minlash uchun zarur bo'lgan zarur ko'nikma, bilim va tajribani rivojlantirishga yordam beradi.

References:

1. Aripov Oybek Abdullaevich (2023). Inson kapitalini rivojlanishiga doir mulohazalar. Interpretation and researches, 1 (3), 13-20.
2. Roberta J. Barro (2021). Human capital and economic growth: a review essay // Journal of Economic Literature, Vol. 37, No. 4 (December), pp. 1575-1604
3. Human potential for innovative economy. Coll. monograph / Sub. ed. S.A. Rustambekova. – IPRE RAN. – SPb.: GUAP, 2021

